

ОРГАНІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСІОНАЛА

Н.В.Слюсаренко

доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики, психологии и образовательного менеджмента Херсонского государственного университета,

М.В. Кульбацька

лаборант кафедры английской филологии Николаевского национального университета имени В.А. Сухомлинского (г. Херсон, Украина)

Глобалізація, інтенсивний розвиток українського суспільства у XXI столітті, об'єднання європейського освітнього простору та вихід у світовий простір потребують постійної модернізації, вдосконалення та перегляду традиційної системи освіти, її змісту, пріоритетних завдань та напрямків роботи. Серед основних проблем, що постають перед сучасною вищою школою та закріплені Законом України про вищу освіту: забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу; створення необхідних умов для реалізації їхніх здібностей і талантів; забезпечення органічного поєднання у навчально-виховному процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності; утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися у сучасних умовах [4].

З огляду на викладене, можемо стверджувати, що перед викладачем вищої школи стоїть фундаментальна, складна та комплексна задача, відійти від традиційної, узвичаєної ролі: бути єдиним джерелом і транслятором знань, механічним постачальником інформації за пасивної ролі студента з домінуванням процесу викладання над процесом учіння.

Необхідно забезпечити активну участь студента в навчально-виховному процесі, щоб він засвоював інформацію під час безпосередньої ініціативної діяльності та співпраці з викладачем; допомогти майбутньому спеціалісту розвинути суб'єктну позицію, власний потенціал відповідно до індивідуальних потреб та інтересів, здатність самостійно вносити корективи у свою діяльність з урахуванням поставленої мети; навчити терпимості та поваги до думок, поглядів інших, що базуватимуться на взаємному визнанні, незалежності та творчій співучасті.

Певна річ, реалізація даної мети не можлива без створення ефективної педагогічної взаємодії учасників навчально-виховного процесу вищої школи, яка б ґрунтувалась на довірі, повазі, співпраці та діалозі, а від так реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентами у процесі їх діяльності та безпосереднього спілкування.

Вважаємо за необхідне уточнити сутність поняття «педагогічна взаємодія». Адже саме взаємодія є одним із основних складових педагогічного процесу у вищій школі, і тим самим, виступає необхідною умовою для створення оптимальних соціально-психологічних умов для двосторонньої, взаємної діяльності викладача і студента, побудови гармонійних суб'єкт-суб'єктних відносин.

Під терміном «педагогічна взаємодія» у традиційній педагогіці прийнято розуміти вплив, який реалізується через знання, переконання, життєвий досвід, моральний приклад і особистість викладача/вчителя.

У рамках суб'єкт-суб'єктних відносин «педагогічна взаємодія» відіграє вагомий роль, оскільки досвід отриманий майбутніми фахівцями у процесі узгодженого та цілеспрямованого вирішення завдань, спільної діяльності з викладачем як координатором, наставником, сприяє особистісно-професійному зростанню всіх учасників [1, с. 5].

Суб'єкт-суб'єктні відносини характеризується як «міжособистісна педагогічна взаємодія, що реалізує базову потребу дитини в залученні її до соціуму і культури суспільства на основі рівноправного партнерства з учителем (викладачем), характеризує готовність суб'єктів виховання до взаєморозуміння і взаємоповаги у процесі спілкування і діяльності» [7, с. 883]. Тож, можемо констатувати, що міжособистісна педагогічна взаємодія викладача і студента у процесі освітньої діяльності створює належні умови для виявлення кожного її учасника як суб'єкта власного саморозвитку, самореалізації та саморегуляції, що з одного боку дозволяє створити умови для успішної освітньої діяльності, а з іншого забезпечує професійний ріст особистості майбутнього фахівця.

Варто підкреслити, що взаємодія між викладачем і студентом у межах навчально-виховного процесу безпосередньо пов'язана із повсякденним спілкуванням, адже процес спілкування – це ключовий чинник, який забезпечує обмін діяльністю, інформацією, досвідом, здібностями, вміннями, навичками, а також результатами діяльності [12, с. 147], а від так, дозволяє інтенсифікувати ефективну організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Б. Ломов аналізуючи суб'єкт-суб'єктні відносини зауважив, що вони характеризують не просто дію того чи іншого суб'єкта або вплив одного суб'єкта на інший, але процес їх взаємодії, у якому виявляються сприяння (або протидія), згода (або протиріччя), співпереживання і т. д. [8, с. 215]. Таким чином, ми можемо розглядати педагогічну взаємодію як особливу форму педагогічного спілкування, що виражає суб'єктні позиції всіх його учасників, у результаті чого відбувається обмін цінностями, способами діяльності, переживаннями, що спричиняє взаємні зміни їх поведінки, стосунків, діяльності.

В. Якунін наголошує, що студент має виступати не як пасивний об'єкт педагогічного управління і простий накопичувач знань, але, насамперед, як суб'єкт пізнавальної діяльності, який своєю активністю в значній мірі визначає результати навчальної діяльності [14, с. 145].

З огляду на викладене вище, можемо констатувати, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія дозволить повною мірою розкрити потенціал та сформуванню не просто суб'єктну позицію особистості, а й суб'єктно-професійну позицію майбутніх спеціалістів, проявити їх творчий потенціал, рефлексивність, відповідальність, активність, інтенсифікувати індивідуальний ресурс, що забезпечить, як можливість успішного освоєння професії, так і розвитку особистості професіонала.

Очевидно, що процес створення гармонійних суб'єкт-суб'єктних взаємин у середовищі вищого навчального закладу, супроводжується інтенсивним особистісним і професійним самовизначенням та самоактуалізацією, що сприяє успішному освоєнню професії й подальшій реалізації спеціаліста. Як відомо, кожен процес, а отже й формування суб'єктної позиції студента, відбувається за певних умов.

Поняття «умови» трактують як обставини, що зумовлюють появу та розвиток того чи іншого процесу [10, с. 236]. Умови – це те оточення, атмосфера, в якій явище виникає, існує і розвивається [13, с.148].

В. Слободчиков зауважив, що умови, сприяють задоволенню потреб і досягненню цілей, викликають позитивні емоції: задоволення, радість, інтерес, збудження і т. д. [11, с. 265].

Розглянемо також поняття «педагогічні умови». А. Найн вважає, що це взаємопов'язана сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, засобів і матеріально-просторового середовища, направлених на вирішення поставлених задач [9, с.44-49]. Таким чином, можемо вважати, що «умови» являються комплексом характерних особливостей навчального середовища, що сприяє встановленню взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх засад створення суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Спробуємо виділити умови, за яких формування суб'єктної позиції у студентів вищих навчальних закладів відбувається більш ефективно, адже саме суб'єктна позиція є основою для реалізації та створення суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Насамперед нагадаємо визначення терміну «суб'єкт» як носія суб'єктної позиції. На думку А. Брушлинського, людина як суб'єкт – це системна цілісність усіх її найскладніших і суперечливих якостей, станів і властивостей, її свідомості і несвідомості [2, с. 3]. Учений також стверджує, що суб'єкт – це людина на вищому рівні діяльності, спілкування та автономності. Саме здатність особистості організувати і регулювати своє життя як підпорядкування власним цілям, цінностям являється вищим рівнем і справжньою якістю суб'єкта [11, с. 20].

Ураховуючи вищезазначене, а також дослідження сучасних учених [1; 2; 5; 6], до педагогічних умов, які позитивно впливають на реалізацію суб'єктної позиції студента та, як наслідок, на створення гармонійних суб'єкт-суб'єктних взаємин, можемо віднести:

1) активізація навчальної діяльності студентів за рахунок актуалізації їх мотиваційних ресурсів, особистих смислів і цілей освітньої діяльності, рефлексії;

2) насичення навчального процесу завданнями проблемного та пошукового характеру, дослідною роботою, діалоговими, ігровими та іншими формами групової взаємодії зі зміною рольових позицій;

3) створення сприятливого емоційного середовища за рахунок організації ситуацій вибору і успіху, клімату довіри і співробітництва між усіма учасниками педагогічної взаємодії;

4) суб'єктний, особистісно-орієнтований характер педагогічної взаємодії, при якій педагог не лише є джерелом різноманітного досвіду, а й досконало володіє технологіями педагогічної підтримки, ставиться до кожного студента як до самоцінності, налаштований на діалог із ним, розвиток його суб'єктності.

Оскільки, суб'єкт-суб'єктна взаємодія передбачає не лише зростання освітнього рівня майбутніх фахівців, а й розвиток у них умінь проектувати і прогнозувати свої вчинки та поведінку, самостійно шукати нові способи вирішення проблем, мати власну точку зору на різні процеси і явища. Викладач має виступати у ролі чуйного партнера, який підтримує, досконало володіє навчальними, виховними, оцінювальними, консультаційними та іншими компетенціями, орієнтує, спрямовує студентів на майбутню професійну діяльність.

Таким чином, можна зробити висновок, що створення сприятливих педагогічних умов для реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин допоможе істотно покращити взаємодію викладача і студентів, а відтак розкрити суб'єктний потенціал кожного з них та сприяти формуванню суб'єктно-професійних позицій майбутніх фахівців.

Література:

1. Алтухова А.А. Формирование субъект-субъектных отношений учителя и учащихся в учебном процессе общеобразовательной школы: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Алтухова Анна Анатольевна. – Барнаул, 2004. – 22 с.

2. Брушлинский А. Проблемы психологии субъекта / А. Брушлинский. – М.: Институт психологии РАН, 1994. – 109 с.

3. Витвицкая Л.А. Развитие взаимодействия субъектов образовательного процесса университета: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Витвицкая Лариса Антоновна – Оренбург, 2012. – 42 с.

4. Закон України «Про вищу освіту»: офіц. текст від 1.07.2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. Заголовок з екрану.

5. Зимняя И. Педагогическая психология: учебное пособие / И. Зимняя. – Ростов н/Д.: Изд-во «Феникс», 1997. – 480 с.

6. Кан-Калик В. Учителю о педагогическом общении: книга для учителя / В. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.

7. Кремень В. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

8. Ломов Б. Общение как проблема общей психологии / Б. Ломов // Методологические проблемы социальной психологии. – М.: Прогресс, 1994. – 270 с.

9. Найн А. О методологическом аппарате диссертационных исследований // Педагогика. – 1995. – №5. – С. 44-49.

10. Новиков А. Педагогика: словарь системы основных понятий. – М.: Издательский центр ИЭТ, 2013. – 268 с.

11. Слободчиков В. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности: учебное пособие для вузов / В.Слободчиков, Е.Исаев. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 384 с.

12. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983. – 843 с.

13. Фролов И. Философский словарь / под ред. И. Фролова. – М.: Полит. лит-ра, 1987. – С. 148.

14. Якунин В. Педагогическая психология: учебное пособие. 2-е изд. / В.А. Якунин. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2000. – 349 с.